

Эрүүл мэндийн сайдын
2017 оны 09.. сарын 27.. өдрийн
160 дугаар тушаалын 3 дугаар хавсралт

ГАЛЗУУ ӨВЧНИЙ ХЯНАЛТ, СЭРГИЙЛЭЛТИЙН ЗААВАР

1. Тодорхойлолт

1.1. Галзуу өвчин нь вирусээр үүсгэгддэг, төв мэдрэлийн тогтолцоог сонгомлоор гэмтээдэг, мал, амьтнаас хүнд халдвартадаг зоонозын хурц халдварт өвчин.

2. Шалтгаан

2.1. Галзуу өвчний үүсгэгч нь РНХ агуулсан 100-150 нм хэмжээтэй *Rhabdoviridae* овгийн *Lyssavirus* юм.

3. Галзуу өвчний тохиолдлын тодорхойлолт

3.1. Галзуу өвчний эрсдэлд өртсөн тохиолдол:

- Ангилал 1. Гэрийн тэжээвэр амьтадтай харьцсан, тэжээсэн бол вакцин эмчилгээ шаардлагагүй;
- Ангилал 2. Арьс бага зэрэг зурагдсан, цус гарсан бол яаралтай вакцин тариулах болон хэсэг газрын эмчилгээ хийх;
- Ангилал 3.Зэрлэг болон гэрийн тэжээвэр амьтдад уруулсан, шүлсдүүлсэн, ноцуулсан, арьс гэмтсэн бол яаралтай вакцин тарих, иммуноглобулин эмчилгээ болон хэсэг газрын эмчилгээ хийх¹

3.2. Галзуу өвчний сэжигтэй тохиолдол:

Эмнэлзүйн дараах шинж тэмдэг илэрсэн:

- Халуурах, чичруүдэс хүрэх, ууц, нуруугаар өвдөх, гар, хөл ирвэгнэх, үе, үе мэдээ алдах, бие супрах, ус, гэрэл, дуу, шуугианаас айх, шүлс гоожих, дэмийрэх, таталт саажилт үүсэх

БА

Тархвар судлалын холбогдолтой:

- Галзуу өвчиний голомтот нутагт амьдардаг
- Зэрлэг болон гэрийн тэжээвэр амьтанд уруулж, шүлсдүүлж, ноцуулсан
- Өвчилсөн мал, зэрлэг амьтдын шүлс, эд, эрхтэн болон ялгадасаар бохирлогдсон эд зүйлстэй харьцсан өгүүлэмжтэй

3.3. Болзошгүй тохиолдол:

- Сэжигтэй тохиолдлын тодорхойлолтод тохирсон
- БА
- Сорьцод наац харах аргаар Бабеш-Негрийн биенцэр харагдах эсвэл

¹ ДЭМБ, гарын авлага; <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs099/en/>

- Дархан туяарал бичил харуурын шинжилгээнд шар ногоон од мэт тод ногоон өнгөтэй өвөрмөц гэрэлтэлт харагдах

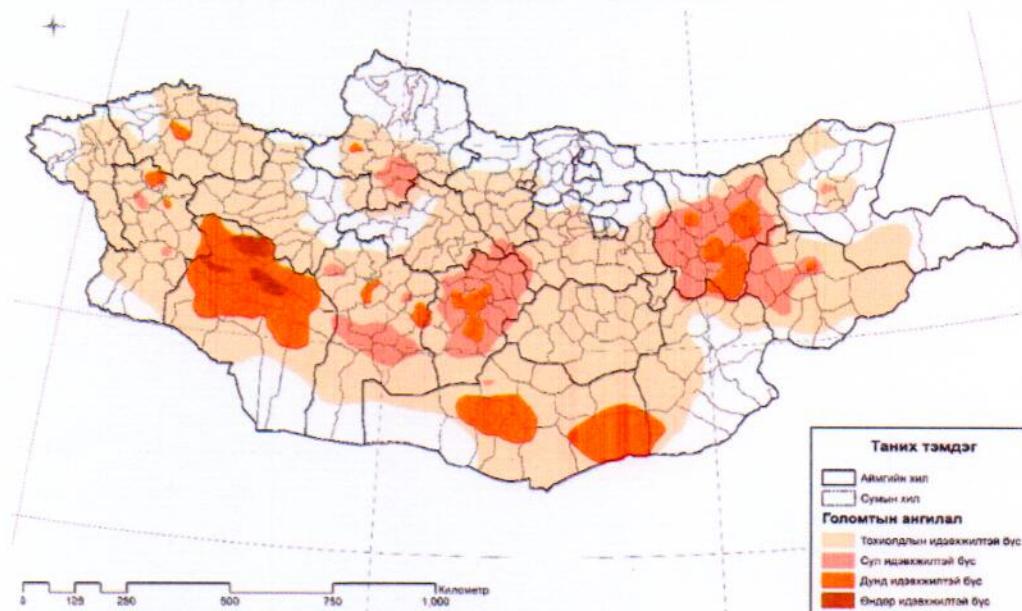
3.4. Батлагдсан тохиолдол:

- Болзошгүй тохиолдлын тодорхойлолтод тохирсон
БА
- ПГУ-аар галзуу өвчний үүсгэгчийн ген тодорхойлогдсон

4. Галзуу өвчний байгалийн голомт

- 4.1. Галзуу өвчинөөр бог, бод мал, нохой, муур, гахай, гэрийн тэжээмэл амьтад, үнэг, чоно, хярс, цөөвөр чоно, сарьсан багваахай, сармагчин зэрэг зэрлэг болон хөхтөн амьтад өвчилнө. Арслан, бар, ирвэс зэрэг араатан амьтад өвчилдөг боловч галзуугийн эпизоотод онцгой үүрэг гүйцэтгэдэггүй.
- 4.2. Галзуу өвчний байгалийн голомтыг байгалийн болон хот суурингийн гэж 2 ангилааг.
- 4.3. Хот суурингийн голомтын үед галзуу өвчний эх уурхай нь золбин нохой болдог. Галзуугаар өвчилсөн нохой 20-80 км зайд, чоно түүнээс ч илүү зайд халдвартараадаг.
- 4.4. Галзуу өвчний оргил үе нь агуулагч амьтдын идэш тэжээл ховордсонтой холбоотой хаврын улирал байна.
- 4.5. Манай орны хувьд 21 аймгийн 285 сум, нийслэлийн 9 дүүрэг галзуу өвчний байгалийн голомттой (Зураг 1)

Зураг 1. Галзуу өвчний байгалийн голомт

5. Галзуу өвчний тархвар судлал

5.1. Халдвартын эх уурхай:

5.1.1. Галзуугаар өвчилсөн чоно, үнэг, нохойн овгийн амьтад, илбэнх, өмхий хүрэн, дорго, сарьсан багваахай зэрэг зэрлэг амьтдаас гадна гэрийн тэжээмэл мал, амьтад орно.

5.2. Халдварт дамжих зам:

- 5.2.1. Галзуугийн вирус хүнд шууд хавьтлын замаар дамжин халдварлана.
- 5.2.2. Галзуугийн вирус нь галзуугаар өвчилсөн амьтны шүлсэнд агуулагдах бөгөөд уг амьтанд уруулсан, ноцуулсан, шүлсдүүлсэн тохиолдолд арьсанд үүссэн шарх сорви, гэмтсэн арьс салстаар дамжин биед нэвтрэн орно.

6. **Өртөмхий бие:** Бүх насны хүн өвчилнө.

7. **Эмнэлзүй**

- 7.1. Өвчний нууц үе: Дунджаар 14-90 хоног байна. Ховор тохиолдолд 1 жил хүртэл уртсаж болно.
- 7.2. Нууц үеийн хугацаа нь доорх хүчин зүйлээс шалтгаалж богиносож болно. Үүнд:
 - Бие махбодид орсон вирусийн тоо, хэмжээ
 - Шархны өнгөц, гүн байдал, талбайн хэмжээ
 - Үүссэн шархнаас төв мэдрэлийн тогтолцоо хүртэлх зай
 - Хүн ба амьтны нас, мэдрэг чанар
 - Төв мэдрэлийн тогтолцоог сульдуулах, доройтуулах нөхцөл (ядрах, өлсөх г.м)
 - Вирусийн биологийн шинж чанар

7.3. Эмнэлзүйн үе шат

- 7.3.1. Галзуу өвчний эмнэлзүй 3 үе шатаар явагдана.

7.3.1.1. Урьдал үе: 12 цагаас 3 хоног хүртэл үргэлжилнэ. Энэ үед өвчтөн цочромтгой, аиж эмээсэн байдалтай, харанхуйд байх дуртай, нойр хоолонд муу, хоолой болон эрээн булчингаар өвдөх, халуурах, чичруүдэс хүрэх, ууц нуруугаар өвдөх, гар хөл эрвэгнэх, үе үе мэдээ алдах, бие супрах зэрэг шинж тэмдэг илэрнэ. Уруулсан хэсэгт өвдөх, загатнах, мэдрэлийн судал дагаж улайх, хараа, сонсголын эрхтний мэдрэхүй ихсэх, сэтгэл санааны тавгүй байдал үүсэх, чих шуугих, зүрх дэлсэх, хэм алдагдах, өвчтний хөдөлгөөн өөрчлөгдөж эхэлнэ. Зарим өвчтөнд урьдал үегүйгээр хөөрлийн үе эхлэнэ.

7.3.1.2. Өвчний ид буюу хөөрлийн үе: Энэ үед өвчтөн их цочимтгой болно. Залгиурын булчингийн агшилт өгч эхэлснээс уух дургүй болж, залгихаас төвөгшөөнө. Энэ үед ус, гэрэл, салхины хөдөлгөөнөөс айх шинж илэрхий болно. Амьсгалын булчин саажина. Ухаан санаа алдагдах, бөөлжих, хөлрөх, гар салганаж чичрэх, амьсгал өнгөц болох, царай хөхөрч нүд гөлрөх, хүүхэн хараа өргөсч амьсгалын хэм алдагдан зүрхний цохилт олшрох шинж илэрч өвчтөн байнга сэргийн байдалтай болно. Улмаар

өвчтөн дэмийрч, чихэнд хий юм сонсогдон амнаас нь унжиралдсан шүлс гоожино. Хөөрлийн үе 1-4 хоног үргэлжилнэ.

7.3.1.3. Саажилтын үе: Таталт, сэтгэл хөөрлийн шинж аажим супарч ухаан балартана. Уснаас айх, гэрлээс айх, салхинаас айх, дуу шуугианаас айх зэрэг шинж тэмдгүүд илэрнэ. Хамгийн түрүүнд давсагны булчин саажиснаас шээс гарахаа болино. Саажилт доороосоо дээш өгсөх байдлаар явагдана. Өвчтний биемахбод хуурайших, өвчтөн нүдээ анихгүй, хөдөлгөөнгүй хэвтэх ба маш их хөлрөх, хүүхэн хараа гэрлийн урвал өгөхгүй, сэргийн байдал нь дарангуйллын байдалд шилжинэ. Биеийн халуун нэмэгдэж 42-43 хэм болно. Эцэст нь комд орж нас барна. Нас баралтын үндсэн шалтгаан нь зүрх судасны хурц дутагдал болно.

7.4. Ялган оношилгоо

7.4.1. Татран, атрофины хордлого, энцефалит зэрэг өвчинүүдээс ялган оношилно.

7.4.2. Татрангийн үед хөвчилсөн таталт илэрнэ, сонсгал харааны хий үзэгдэл байдаггүй, хөлрөх, судасны цохилт олшрох, ус, агаар, гэрлээс айх шинж байдаггүй.

7.4.3. Эмнэлзүйн лабораториор усгүйжилтийн улмаас цус өтгөрч, цагаан цогцосын тоо олширч, моноцит лимфоцитийн тоо цөөрнө. Шээсний хувийн жин нэмэгдэж, шээсэнд ураг, сахар гарна.

8. Лабораторийн шинжилгээ

8.1.1. Галзуу өвчний оношийг бичил харах, ийлдэс судлал, молекул биологи, биологийн аргуудаар баталгаажуулна.

8.1.2. Лабораторийн шинжилгээнд дараах сорьцыг авна (Хүснэгт 1).

Хүснэгт 1. Сорьцын нэр, төрөл, хугацаа, хэмжээ

Сорьц	Сорьц авах хугацаа Нэг. Өвчтнөөс	Хэмжээ
Цусны ийлдэс	Шинж тэмдэг эхэлсэнээс хойш 1-5 хоногт	0.5-1.0 мл
Шүлс	Шинж тэмдэг эхэлсэнээс хойш 1-5 хоногт 3 өдөр дараалан авах	0.5мл-ээс багагүй
Хүзүүний арьсны биопси	Шинж тэмдэг эхэлсэнээс хойш 1-5 хоног	5мм-6мм
Тархи нугасны шингэн		0.5 мл-с багагүй
Хоёр. Цогцосноос		
Аммоний эвэр	Тухай бүр	3см x 3см
Уртавтар тархи		
Бага тархи		
Нугас, тархины уулзвар хэсэг		
Шулсний булчирхай		
Гурав. Гадаад орчноос		
Мал, амьтны эдийн сорьц	Тухай бүр	5см x 5см

Тайлбар:

- Хүзүүний арьсны биопси-Хүзүүний арын хэсгийн мэдрэлийн сүлжээ бүхий хэсгийг ариутгасан физиологийн уусмал эсвэл ариун нэрмэлээр ногсон хөвөнгөөр арчин, эдийн сорьц авах зориулалттай багажийг байрлуулан дарах бөгөөд (5-6мм диаметр, 5-7мм гүн) 10-аас доошгүй үсний фолликулийг оролцуулан авна. Авсан эдийн сорьцоо ариун нэрмэлээр чийглэсэн марльд ороож, ариун саванд хийнэ.
- Нас барсан тохиолдолд эд тус бүрээс 5x5 см хэмжээтэй хэрчим авч, 50%-ийн глицерин (Фосфатын буферийн ариун уусмал) хийнэ.
- Цэвэр глицеринийг фосфатын буферийн уусмалаар шингэлж, 50%-ийн глицериний уусмалыг 1:1 харьцаатайгаар бэлтгэнэ.
- Гистологийн шинжилгээнд 5%-ийн формалины уусмалд сорьцыг авна.

8.1.3. Сорьцыг хадгалах, тээвэрлэх

- 8.1.3.1. Сорьцыг 24 цагийн дотор лабораторид хүргэх бол -20 хэмд, 24 цагаас дээш бол -70 хэмд хадгална.
 - 8.1.3.2. Сорьц тээвэрлэхдээ Олон улсын агаарын тээврийн ассошиац (IATA-International Air Transport Association)-оос зөвлөмж болгосон гурван давхар савлагааны горимын дагуу хаяглаж, битүүмжлэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас гаргасан журмын дагуу тээвэрлэнэ.
- 8.1.4. Лабораторийн шатлал, хамрагдах байгууллага, хийгдэх шинжилгээний төрлийг Хүснэгт 2-д харуулав.

Хүснэгт 2. Лабораторийн шатлал, хамрагдах байгууллага, төрлүүд

Шатлал	Хамаарах байгууллага	Шинжилгээний төрөл
Анхан шат	<ul style="list-style-type: none">- Өрх, сумын эрүүл мэндийн төв- Дүүргийн Нэгдсэн эмнэлэг- Зоонозын өвчин судлалын төвгүй аймгуудын Нэгдсэн эмнэлэг- Хувийн хэвшлийн эмнэлэг	<ul style="list-style-type: none">- Лабораторийн шинжилгээнд сорьц авна.
Хоёрдогч шат	<ul style="list-style-type: none">- Аймаг, Нийслэлийн Зоонозын өвчин судлалын төв	<ul style="list-style-type: none">- Сорьц авах- Бичил харах- Хурдавчилсан сорил- Дархан туярах урвал
Үндэсний түвшин	<ul style="list-style-type: none">- ЗӨСҮТ-ийн лавлагаа лаборатори	<ul style="list-style-type: none">- Бичил харах- Ийлдэс судлал- Молекул биологи- Биологи

8.2. Шинжилгээний дараалал, аргууд

- 8.2.1. Сорьцыг хүлээн авч, хурдавчилсан сорил тавина. Хурдавчилсан сорил тавьсаны дараа лабораторийн үр дүнг баталгаажуулахаар дархан туярах урвал тавих ба мөн урвалыг баталгаажуулахаар УТ-ПГУ болон вирус

өсгөвөрлөх шинжилгээ хийнэ. Шинжилгээний арга тус бүрээр эерэг дүнтэй тодорхойлогдвол “эерэг” гэж үзнэ.

- 8.2.2. Бичил харах арга: Тархины эдээс авсан хэрчимнээс 3-4 наац бэлтгэнэ. Наацыг нойтон байхад нь Селлер эсвэл Мурмонцевийн арга, хэт дархан ийлдсээр будна. Үр дүн нь Селлерийн аргаар будахад протоплазмын дотор дугуй эсвэл зууван хэлбэртэй 0.24-0.27мкн хэмжээтэй тод улаан өнгийн бөөгнөрөл харагдана. Мурмонцевийн аргаар будахад ихэвчлэн мэдрэлийн эсийн гадна байрласан, дотроо хар хөх өнгөтэй цайвар ягаан өнгийн Бабеш-Негрийн биенцэр харагдана.
- 8.2.3. Хурдавчилсан сорил: Уг сорилд туузан хроматографийн хурдавчилсан арга болон эсрэгтөрөгч илрүүлэх хурдавчилсан сорил орно. Сорилуудыг зааврын дагуу тавьж, үр дүнг уншина.
- 8.2.4. Дархан туярах урвал (ДТУ): Урвалыг цомгийн зааврын дагуу тавина. Үр дүн нь будсан бэлдмэлийн тархины эд бүдэг ногоовтор саарал гэрэлтэх ба эерэг хяналтын түрхцэд галзуугийн вируст эсрэг төрөгч гялтганасан шар ногоон од мэт, сөрөг хяналтын түрхцэд зөвхөн тархины эд гэрэлтэнэ. Гэрэлтэлтийн эрчимжилийг дараах шатлалаар үнэлэн дүгнэнэ.
- (+++) буюу 4 чагт-галзуугийн вирусийн эсрэгтөрөгч нь тод гялалзсан жигд ногоон буюу шар ногоон
 - (+++) буюу 3 чагт-галзуугийн вирусийн эсрэгтөрөгч нь сул жигд шар ногоон гэрэлтсэн
 - (++; +) буюу 2 (1) чагт-галзуугийн вирусийн эсрэг төрөгч нь жигд шар ногоон, бүдэг гэрэлтсэн
 - (-) буюу сөрөг - өвөрмөц гэрэлтэлт үгүй. Хэрэв 4 буюу 3 чагтны гэрэлтэлтэй будагдсан бол өвөрмөц, 2 буюу 1 чагтны гэрэлтэлтэй будагдсан бол өвөрмөц биш хэмээн тооцно. Харах талбай бүрт 4 буюу 3 чагтны гэрэлтэлтэй янз бүр хэлбэр хэмжээтэй биенцэр олон тохиолдвол шинжлэгдэхүүнд галзуугийн вирусийн эсрэгтөрөгч байна гэж үзнэ.
- 8.2.5. Молекул биологийн шинжилгээ: Галзуугийн вирусийн УТ-ПГУ, Бодит цагийн УТ-ПГУ-ыг зааврын дагуу тавина.
- 8.2.6. Биологийн шинжилгээ: Эсэд халдвартуулах-Галзуу өвчний сэжигтэй болон зерэг дүн өгсөн шинжлэгдэхүүнийг эсийн өсгөвөрт халдаан эс эмгэгшүүлнэ. Галзуу өвчний вирус нь сонгомлоор эс дотор үржин олшрох чадвартайг харгалzan эсэд өсгөвөрлөнө. Мөн туршилтын цагаан хулганы тархинд халдвартуулна.

9. Эмчилгээ

- 9.1. Галзуу өвчний оношилгоо, эмчилгээний стандартыг мөрдөн ажиллана.
- 9.2. Галзуу өвчний сэжигтэй тохиолдлыг харанхуй дулаан, дуу шуугиангүй халдвартын эмнэлэгт ганцаарчлан тусгаарлаж, асаргаа сувилгааг сайн хийнэ.

- 9.3. Шинж тэмдгийн эмчилгээ: сэтгэл хөөрлийг зогсоох эмчилгээнд хлоралгидратаар бургуй тавих, сульфат магнийн 25%-ын уусмалыг зохих тунгаар булчинд тарих, сэтгэц тайвшуулах аминазин, диазепам, промедол, димедрол, супрастин, морфин зэргээс сонгон хэрэглэнэ.
- 9.4. Галзуу өвчний эсрэг вакцин, иммуноглобулиныг вирусийн эсрэг эмчилгээтэй хавсарч хийж болно.

10. Галзуу өвчний хянах, сэргийлэх арга хэмжээ

- 10.1. Сум, өрхийн эрүүл мэндийн төв, Эрүүл мэндийн нэгдлийн хэрэгжүүлэх арга хэмжээ
 - 10.1.1. Эрүүл мэндийн байгууллагын эмч, тархвар судлагч нар галзуу өвчний эрсдэлд өртсөн болон галзуу өвчний сэжигтэй тохиолдлын талаар мэдээллийг ЭМГ, ЗӨСТ-д яаралтай дамжуулна.
 - 10.1.2. Зэрлэг амьтад болон гэрийн тэжээвэр амьтдад төв мэдрэлийн системд ойрхон уруулж, ноцуулсан тохиолдолд яаралтайгаар 24 цагийн дотор дээд шатны эрүүл мэндийн байгууллагад мэдээлж, хариу арга хэмжээг хэрэгжүүлэн ажиллана.
 - 10.1.3. Өртсөн тохиолдолд галзуу өвчнөөс сэргийлэх вакцин, иммуноглобулин эмчилгээ хийнэ.
 - 10.1.4. Галзуу өвчний эсрэг вакцины бүрэн тунд хамрагдаагүй хүн шилжсэн тохиолдолд харьяа сум, өрхийн эрүүл мэндийн төвд мэдээлж, холбогдох арга хэмжээ авна.
 - 10.1.5. Хэрэв үйлчлүүлэгч вакцин тариулахаас татгалзсан тохиолдолд тархвар судлалын хуудсан дээр гарын үсэг зуруулна.
 - 10.1.6. Галзуу өвчний эсрэг вакцин, иммуноглобулины зарцуулалтын мэдээг сар, улирал, жилээр гарган, дээд шатны эрүүл мэндийн байгууллагад мэдээлнэ.
- 10.2. Аймаг, нийслэлийн ЭМГ, ЗӨСТ-ийн хэрэгжүүлэх арга хэмжээ
 - 10.2.1. Аймаг, Нийслэлийн засаг захиргаа, мал эмнэлгийн байгууллагатай хамтран галзуугийн эпизоотийг бууруулах зорилгоор харьяа нутаг дэвсгэрт эзэнгүй нохой, муур устгах арга хэмжээг хамтран хэрэгжүүлнэ.
 - 10.2.2. Галзуу өвчний эрсдэлийн үнэлгээ хийж, хариу арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлнэ.
 - 10.2.3. Галзуу өвчний вакцины төлөвлөлт, зарцуулалт, нөхөн хангарт, тээвэрлэлтэд хяналт тавьж, мэдээлж, тайлагнах арга хэмжээг зохион байгуулна.
 - 10.2.4. Галзуу өвчний эрт сээрэмжлүүлэг, хариу арга хэмжээний талаар эрүүл мэндийн байгууллагын ажилтнуудад сургалт зохион байгуулна.
 - 10.2.5. Галзуу өвчнөөс сэргийлэх талаар мэдээлэл, сурталчилгааны ажлыг үе шаттай, улиралчлал угтуулан зохион байгуулна.

- 10.3. Аймаг, Нийслэлийн Засаг захиргаа, мал эмнэлгийн байгууллагаас хэрэгжүүлэх арга хэмжээ
- 10.3.1. Аймаг, Нийслэлийн засаг захиргаа, мал эмнэлгийн байгууллага хамтран эзэнгүй нохой, муур устгах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 10.3.2. Аймаг, Нийслэлийн засаг захиргааны байгууллагууд жил бүр эзэнтэй нохойг бүртгэлжүүлэх, пайзтай болгох, мөн гэрийн тэжээвэр амьтдыг тэжээх журам боловсруулан мөрдүүлж ажиллана.
- 10.3.3. Галзуу өвчнөөс сэргийлэх мэдээлэл, сурталчилгааны ажлыг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.
- 10.3.4. Зэрлэг амьтдын дунд галзуу өвчний эпизоот идэвхтэй үед зориудын агналтыг зохион байгуулж, тоо толгойг цөөрүүлэх арга хэмжээ авна.
- 10.3.5. Мал, амьтны галзуу өвчний сэжигтэй болон лабораториор батлагдсан тохиолдол бүртгэгдсэн үед мэдээ, мэдээллийг яаралтай эрүүл мэндийн байгууллагад хүргүүлнэ.
- 10.3.6. Мал, амьтны галзуу өвчний голомтод хүн эрсдэлд өртсөн тохиолдолд яаралтай мэдээлж, хариу арга хэмжээг хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 10.3.7. Эзэнтэй нохойд уруулж, ноцуулсан тохиолдолд нохой эзэмшигчдэд хүлээлгэх хариуцлагыг бусад мэргэжлийн байгууллагатай хамтран шийдвэрлэнэ.

10.4.3 ӨСҮТ-өөс хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

- 10.4.1. ЗӨСҮТ нь улсын хэмжээнд галзуу өвчний эрт сээрэмжлүүлэх, хариу арга хэмжээг зохион байгуулна.
- 10.4.2. Галзуу өвчний эсрэг вакцин, иммуноглобулины төлөвлөлт, зарцуулалт, тээвэрлэлт, нөхөн хангалтын асуудлыг хариуцна.
- 10.4.3. Халдварт өвчний дэгдэлтийн бэлэн байдлын нөөцөд байх галзуу өвчний эсрэг вакцин, иммуноглобулины захиалга, зарцуулалт, нөхөн хангалтын асуудлыг хариуцна.
- 10.4.4. Галзуу өвчний сэжигтэй тохиолдлын мэдээг 24 цагийн дотор орон нутгаас хүлээн авч, эрсдэлийн түргэвчилсэн үнэлгээг хийж, тайланг ЭМЯ-нд цахимаар мэдээлнэ.
- 10.4.5. Галзуу өвчний сэжигтэй тохиолдлын голомтын хариу арга хэмжээг зохион байгуулж, тохиолдлын судалгааны тайлан бичиж, цахим болон цаасан хэлбэрээр архивлана.
- 10.4.6. Улсын хэмжээнд галзуу өвчний эрсдэлд өртсөн тохиолдлын болон дархлаажуулалтын мэдээг сараар нэгтгэж, хагас, бүтэн жилээр ЭМЯ-нд мэдээлнэ.
- 10.4.7. Галзуу өвчний эрсдэлд өртөгсөдийн мэдээг 7 хоногоор гаргаж, босго үзүүлэлтийг тооцон дүн шинжилгээ хийж, хариу арга хэмжээг төлөвлөн ажиллана.
- 10.4.8. Улсын хэмжээнд галзуу өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор мэдээлэл, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулна.

- 10.4.9. Галзуу өвчний хариу арга хэмжээ болон дархлаажуулалтын талаар эрүүл мэндийн ажилтнуудыг сургаж дадлагажуулна.
- 10.4.10. Галзуу өвчний сэжигтэй тохиолдлын оношийг лабораториор баталгаажуулна.

10.5. Галзуу өвчний эрсдэлд өртсөн үед авах хариу арга хэмжээ:

- 10.5.1. Галзуу өвчний эрсдэлд өртсөний дараа үүссэн шархыг давангийн бүлээн уусмал, халдвартгүйжүүлэх уусмалаар 15 минутын турш сайтар угааж, повидон иод, 5%-ийн иод, 40-70%-ийн этанолийн уусмалаар шархыг сайтар шавшина.
- 10.5.2. Шарханд анхны цэгцлэлт хийх асуудлыг анх үзлэг хийсэн эмч шийдвэрлэнэ.
- 10.5.3. Шарх ихээр цус алдаагүй тохиолдолд оёдол тавихгүй байж болно.
- 10.5.4. Шарх бохирлогдсон, шарханд хоёрдогч халдварт орсон, эмчид оройтож хандсан зэрэг тохиолдолд антибиотик эмчилгээ, шаардлагатай тохиолдолд нэмэлтээр татрангийн эсрэг сэргийлэлтийг хийнэ.
- 10.5.5. Зэрлэг амьтдад уруулж, ноцуулсан, гэрийн тэжээвэр амьтдад төв мэдрэлийн системд ойрхон, их хэмжээгээр уруулж ноцуулсан тохиолдолд галзуу өвчний эсрэг вакциныг иммуноглобулинтэй хавсан үйлдвэрлэгчийн зааврын дагуу тарина.
- 10.5.6. Галзуу өвчний эсрэг бүрэн тунгийн хамралтад хяналт тавьж, дархлаажуулалтын дараах урвал, хүндрэлийг хянаж, мэдээлнэ.
- 10.5.7. Галзуу өвчний эрсдэлд өртөгсөдийн халдвартын эх уурхайг тодруулж, дүн шинжилгээ хийн, хариу арга хэмжээг төлөвлөн ажиллана.
- 10.5.8. Галзуугаар өвчилсөн мал, амьтанд уруулах, ноцуулах, шүлсдүүлэх эрсдэлд өртсөн ч өвчний шинж тэмдэг илрээгүй зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд (шархны хэмжээ том, нүүр, толгой, хүзүү, дээд мөч зэрэгт шархтай) орон нутгийн эмнэлэг, мэс заслын тасагт хэвтүүлэн эмчилгээ хийнэ.

10.6. Галзуу өвчний сэжигтэй тохиолдол бүртгэгдсэн үед авах арга хэмжээ

- 10.6.1. Энэхүү тушаалын 3.2-т заасан тохиолдлын тодорхойлолтод тохирсон өвчтнийг анх үзсэн эмч яаралтай мэдээлэх арга хэмжээ авна.
- 10.6.2. Өвчтнийг халдвартын эмнэлэгт тусгаарлан стандартын дагуу эмчилнэ.
- 10.6.3. Халдвартгүйтгэлд төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан журам, зааврыг мөрдөж ажиллана.
- 10.6.4. Эмгэг судлалын шинжилгээнд эмгэг судлаач, тархвар судлагч, бусад эмч, мэргэжилтнүүд, туслах ажилтан нартай хамтран гүйцэтгэж, сорьц дээжилнэ.
- 10.6.5. Эмгэг судлалын шинжилгээний багийг тархвар судлагч эмч ахалж, халдварт хамгааллын байдалд хяналт тавьж, байнгын эцсийн халдвартгүйтгэлийг зааврын дагуу зохион байгуулна.

- 10.6.6. Эмгэг судлалын шинжилгээнд шаардлагатай багаж, тоног төхөөрөмж, халдвэр хамгааллын иж бүрэн өмсгөл, бодис урвалж, хэрэгслийг (цогцос битүүмжлэх зориулалтын уут, бусад) урьдчилан бэлтгэсэн байна.
- 10.6.7. Орон нутгийн засаг захиргаа, Онцгой комиссын шийдвэрээр нийтийн оршуулгын газарт чандарлан оршуулж болно.

11. Тайлан бичих

11.1. Тайланг дараах бүтэцтэйгээр бичнэ. Үүнд:

- Хүний өвчний тайлан, тохиолдлын дэлгэрэнгүй судалгаа
- Эрсдэлийн түргэвчилсэн үнэлгээний тайлан, зөвлөмж
- Мал, амьтны өвчлөлийн голомтод хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ
- Тандалт судалгааны тайлан
- Галзуу өвчний эсрэг дархлаажуулалтын мэдээ
- Галзуу өвчний тархвар судалгааны хуудас (Хүснэгт 3)

Хүснэгт 3.

**ГАЛЗУУ ӨВЧНИЙ БАТЛАГДСАН ТОХИОЛДЛЫН
ТАРХВАР СУДАЛГААНЫ ХУУДАС**

ӨВЧТНИЙ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ																											
Ургийн овог	Эцгийн нэр		Өөрийн нэр																								
Регистрийн дугаар <table border="1" style="width: 100px; height: 20px;"><tr><td> </td><td> </td></tr></table>													Төрсэн огноо <table border="1" style="width: 100px; height: 20px;"><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr></table>					Нас <table border="1" style="width: 30px; height: 15px;"><tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr></table> 2 нас хуртэл ☐ Нас <table border="1" style="width: 30px; height: 15px;"><tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr></table> сар							Хүйс ☐ Эрэгтэй ☐ Эмэгтэй		
Оршин суугаа хаяг	Эрхэлдэг ажил																										
Утасны дугаар <table border="1" style="width: 100px; height: 20px;"><tr><td> </td><td> </td></tr></table>													Цусны бүлэг	Яаралтай холбоо барих хүний утас <table border="1" style="width: 100px; height: 20px;"><tr><td> </td><td> </td></tr></table>													
ЭМНЭЛЗҮЙН МЭДЭЭЛЭЛ																											
Өвчин эхэлсэн огноо <table border="1" style="width: 100px; height: 20px;"><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr></table>					Эмнэлэгт анх үзүүлсэн огноо <table border="1" style="width: 100px; height: 20px;"><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr></table>					Эмнэлэгт хэвтсэн огноо <table border="1" style="width: 100px; height: 20px;"><tr><td> </td><td> </td><td> </td><td> </td></tr></table>																	
Шинж тэмдэг	Тийм	Үгүй	Мэдэхгүй	Хэрэв тийм бол нэмэлт тэмдэглэгээ хийх																							
Цочромтгой болох				Эхэлсэн огноо _____ / _____ / _____																							
Айж эмээх																											
Нойр муудах																											
Хоолой өвдөх																											
Хөлийн эрээн булчингаар өвдөх																											
Чичруүдэс хүрэх																											
Гар хөл эрвэгнэх, мэдээ алдах																											
Уруулсан хэсэгт өвдөх, загатнах																											
Уснаас айх				Эхэлсэн огноо _____ / _____ / _____																							
Гэрлээс айх				Эхэлсэн огноо _____ / _____ / _____																							
Салхинаас айх				Эхэлсэн огноо _____ / _____ / _____																							
Дэмийрэх																											
Хөлрөх																											
Нүд гөлрөх																											
Халууралт				Эхэлсэн огноо _____ / _____ / _____																							
Хөдөлгөөн өөрчлөгдөх																											
Өтгөн шүлс гоожих																											
Бөөлжих				☐ Нэг удаа ☐ Олон удаа																							
Зүрхний цохилт олшрох																											
Арьсны өөрчлөлт, шарх, сорви, тууралт (доогуур зур)				Огноо _____ / _____ / _____																							
				Хэмжээ, өнгө гэх мэт																							

Бусад шинж тэмдэг (өвөрмөц)

БОДИТ ҮЗЛЭГИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

☐ Биеийн байдал <ul style="list-style-type: none"> ☐ Хөнгөн ☐ Дунд ☐ Хүнд 	☐ Орчиндоо харьцаатай эсэх <ul style="list-style-type: none"> ☐ Тийм ☐ Үгүй 	☐ Асуултад хариулах <ul style="list-style-type: none"> ☐ Тийм ☐ Үгүй 	☐ Эмгэг рефлекс илрэх <ul style="list-style-type: none"> ☐ Тийм ☐ Үгүй 	Нэмэлт <ul style="list-style-type: none"> ☐ Хазуулсан шархны хэмжээ (см) ☐ Байрлал <ul style="list-style-type: none"> ☐ Толгойн хэсэг ☐ Нүүр ☐ Хүзүү ☐ Цээж ☐ Дээд мөчид ☐ Хэвлүү ☐ Ууц нуруу ☐ Доод мөчид
---	--	---	---	--

ЭМНЭЛЭГТ ХАНДАЛТЫН БАЙДАЛ

Галзуугийн эсрэг вакцин тариулсан эсэх ☐ Тийм ☐ Үгүй	Хийлгэсэн огноо ____ / ____ / ____ ____ / ____ / ____	Тун хэмжээ: I тун огноо ____ / ____ / ____ II тун огноо ____ / ____ / ____ III тун огноо ____ / ____ / ____
Иммуноглобулин тариулсан эсэх ☐ Тийм ☐ Үгүй	Хийлгэсэн огноо ____ / ____ / ____	Шархны цэгцлэлт хийсэн эмнэлэг
Шарханд анхны цэгцлэлт хийлгэсэн эсэх ☐ Тийм ☐ Үгүй	Хийлгэсэн огноо ____ / ____ / ____	
Ганцаарчлан тусгаарласан эсэх: ☐ Тийм ☐ Үгүй	Тусгаарласан огноо: ____ / ____ / ____	Хаана: ☐ Гэрт нь ☐ Эмнэлэг ☐ Бусад.....
Эмнэлэгт хэвтсэн: ☐ Тийм ☐ Үгүй	Тийм бол: ____ / ____ / ____	Ор хоног: Эдгэрсэн: ____ / ____ / ____ Нас барсан огноо: ____ / ____ / ____

ЭМЧИЛГЭЭНИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Галзуугийн эсрэг иммуноглобулин	Тун хэмжээ	Эхэлсэн огноо: ____ / ____ / ____	Хэд хоног :
Вирусын эсрэг эм	Тун хэмжээ	Эхэлсэн огноо: ____ / ____ / ____	Хэд хоног :
Тайвшруулах эмчилгээ:			

ХҮНДРЭЛ

☐ Зүрх зогсох	☐ Мөчдийн саажилт
☐ Амьсгал зогсох	☐ Бусад

ЛАБОРАТОРИЙН ШИНЖИЛГЭЭ

Сорьцын нэр, төрөл, хугацаа:

☐ Цус	огноо _____ / _____ / _____
☐ Шүлс	огноо _____ / _____ / _____
☐ Арьсны биопси	огноо _____ / _____ / _____
☐ Тархи, нугасны шингэн	огноо _____ / _____ / _____
☐ Шулуун гэдэсний арчдас	огноо _____ / _____ / _____
☐ Нас барсан тохиолдолд:	
☐ Аммоний эвэр	огноо _____ / _____ / _____
☐ Уртавтар тархи	огноо _____ / _____ / _____
☐ Бага тархи	огноо _____ / _____ / _____
☐ Нугас-тархины уулзвар	огноо _____ / _____ / _____
☐ Шүлсний булчирхай	огноо _____ / _____ / _____
☐ Бөөрний дээд булчирхай	огноо _____ / _____ / _____

Лабораторийн шинжилгээний үр дүн:

Бичил харах	☐ зерэг	☐ сөрөг	огноо: _____ / _____ / _____
Ийлдэс судлал	☐ зерэг	☐ серег	огноо: _____ / _____ / _____
Хурдавчилсан сорил	☐ зерэг	☐ серег	огноо: ----- / ----- / -----
Дархан туяарах урвал	☐ зерэг	☐ серег	огноо: _____ / _____ / _____
Молекул биологи	☐ зерэг	☐ серег	огноо: ----- / ----- / -----
Бусад	☐ зерэг	☐ серег	огноо: _____ / _____ / _____

ТАРХВАР СУДЛАЛ

Нууц үеийн хугацаа

Эх уурхай/эрсдэлт хүчин зүйл

Халдвартын эх уурхайг бүрэн илрүүлж устгасан эсэх

- Тийм
 Үгүй

Тайлбар

Эх уурхай	Тийм	Үгүй	Мэдэхгүй	Тийм бол тэмдэглэх	
Эзэнтэй нохойд уруулж ноцуулсан				Хаана	Хавьтал болсон огноо _____ / _____ / _____
Эзэнгүй нохойд уруулж ноцуулсан				Хаана	Хавьтал болсон огноо _____ / _____ / _____
Таван хошуу малд уруулж ноцуулсан				Хаана	Хавьтал болсон огноо _____ / _____ / _____
Гэрийн тэжээвэр амьтанд уруулж ноцуулсан				Хаана	Хавьтал болсон огноо _____ / _____ / _____

Зэрлэг араатан амьтдад уруулж ноцуулсан (төрөл бичих)			Хаана	Хавьтад болсон огноо _____ / ____ / ____
Халдварт дамжсан зам				
☐ Шууд хавьтад				
Эмнэлзүйн үе шат				
☐ Нууц үе /хугацаа ... хоног/ ☐ Урьдал үе /хугацаа ... хоног/ ☐ Даажилтын үе /хугацаа ... хоног/				

Халдварт гүйтгэлийн арга хэмжээ

Нэр	Халдварт гүйтгэлийн хэлбэр	
	Байнгын	Эцсийн
Халдварт гүйтгэл хийсэн эд зүйл, орон байрны нэр		
Халдварт гүйтгэл хийсэн бодисын нэр		
Халдварт гүйтгэлийн арга		
Халдварт гүйтгэлийн бодисоор үйлчлүүлсэн хугацаа		
Зарцуулсан бодисын хэмжээ		
Халдварт гүйтгэл хийсэн мэргэжилтэний нэр		
Халдварт гүйтгэлд хяналт тавьсан мэргэжилтэний нэр		
Халдварт гүйтгэл хийсэн огноо		
Өвчиний голомтод хэрэгжүүлсэн бусад арга хэмжээ		

Байгалийн голомтын дүгнэлт

Өвчин бүртгэгдсэн аймаг, сум, газрын нэр	
Байгалийн голомтын төлөв байдал, судалгаа хийгдсэн эсэх, судалгааны дүн	
Голомтын үндсэн агуулагчийн тархалт, тоошил	
Өвчин бүртгэгдсэн үеийн эпизоотологийн шинжилгээний дүгнэлт, цаашдын төлөв, байдал	

Тархвар судлалын дүгнэлт

Халдварт тархалтын чадавх	
Голомтын индекс	

Нэгдсэн дүгнэлт

Тайлбар: Тохиолдол бүрт 2% хөтөлнө. 1%-ийг тайланда хавсаргана.

---oooo---